

PP
1014

NORDISK PAPPERSHISTORISK TIDSKRIFT

1/98

Utgiven av Föreningen Nordiska Pappershistoriker

NORDISK PAPPERSHISTORISK TIDSKRIFT

Årgang 26, 1998 nr.1

Utgiven av Föreningen Nordiska Pappershistoriker
Utkommer med 4 nummer per år.
Issn 0348-9531

Utgiven av Föreningen Nordiska Pappershistoriker
Org. Nr. 887501-3628 Postgiro 85 60 71-6

Redaktör & ansvarig utgivare:
Keld Dalsgaard Larsen

Silkeborg Museum
Hovedgårdsvej 7
DK-8600 Silkeborg
Danmark

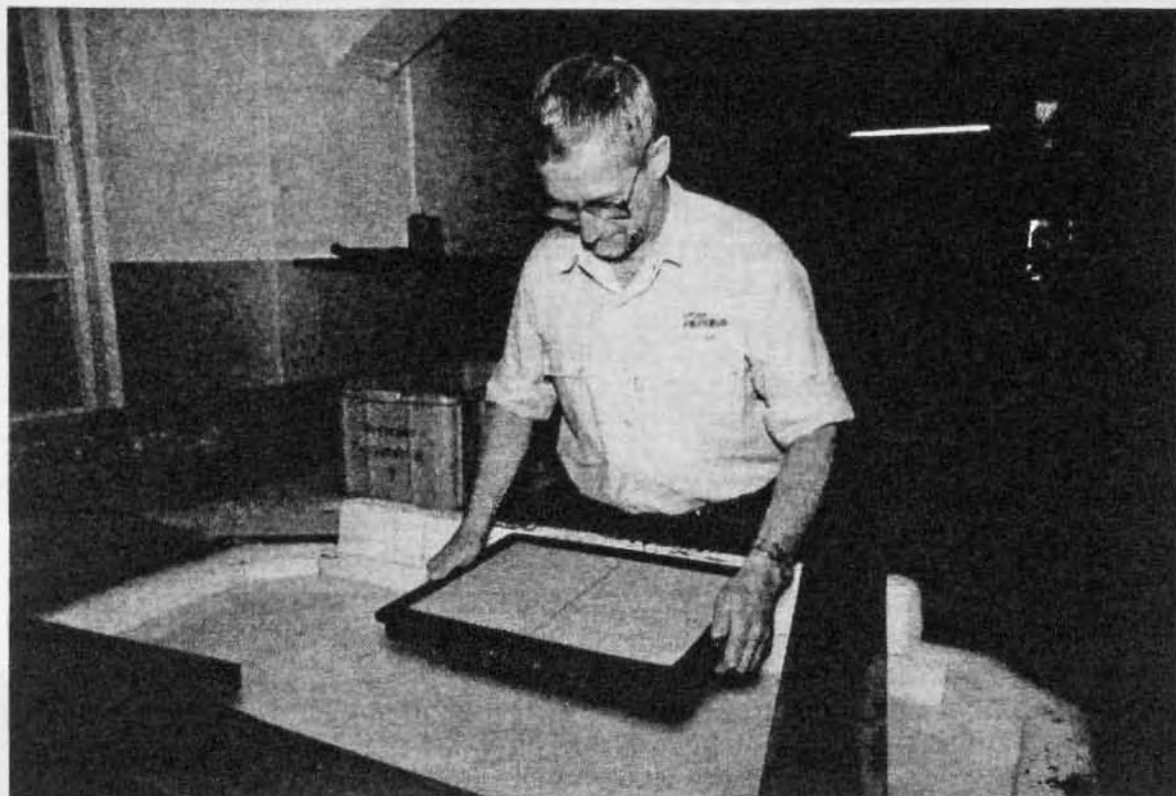
Telefon +45 - 86821499
Telefax +45 - 86812688

Medlemsärenden handläggs av
kassören Per Nordenson
Köpmannagatan 5 151 71 Södertälje, Sverige

Föreningen Nordiska Pappershistoriker är en ideell förening med uppgift att främja intresset för pappershistoria i hela Norden. Föreningen uppmuntrar och stimulerar till forskning och dokumentation av lumpen och dess beredning, tilverkningsprocessen, redskapen som valskistor, kypar, formar och guskredskap, bruksmiljöns historia och människorna i pappersbruken, papperets användning och distribution i äldre tider. Vattenmärken och datering med hjälp av pappersegenskaper liksom papperskonservering och konstnärligt bruk av papper, är exempel på föreningens interesseområden.

Medlemskap tecknas genom att betala in medlemsavgiften till NPHs svenska postgirokonto 85 60 71-6, i lokal valuta,
Enskild medlem 150 kronor
Institutioner 250 kronor
Aktiebolag 500 kronor
Finska och svenska medlemmar betalar i SEK, danska i DDK och norska i NOK.

FOTOGRAFIER
FRA "HANDPAPPERSBRUKET GRYCKSBO"

Handpappersbruket
GRYCKSBO

PROGRAM för NPH 19 22 - 23 maj 1998

i Falun - Grycksbo, Dalarna, Sverige

22 maj

- 0830-0945 Ankomst till Hotell Bergmästaren, incheckning
1000-1130 Avresa med buss till Stora Grycksbo AB och besök i Handpappersbruket
1130-1150 Claes Ekeröth håller föredrag om J. H. Munktell
1150-1300 Info och rundvandring i det moderna pappersbruket
1300 Avfärd med buss till Dössberget, Bjursås
1330-1430 Lunch (Stora Grycksbo bjuder)
1500 Föreningsstämma och föredrag av Gunnar Christie Wasberg:
"Från järnbruk till trämassa i nordiskt perspektiv".
- 1900 Festmiddag på hotell Bergmästaren
Pris ca 200 kronor inkl läsk eller lättöl

23 maj

- 1000 Avfärd med buss till Falu Gruva där vi blir guide i besöksgruvan
1130 Avfärd mot Sundborn där vi intager vår lunch på restaurang Hyttstugan.
Falun Kommun bjuder.
1330 Studiebesök på Carl Larsson gården
Entré ca 70 kronor
Avfärd till hotellet och därmed är den officiella delen av konferensen avslutad.

24 maj

Om intresse finns kan vi med dem som stannar kvar till söndagen göra en utflykt i egna bilar till konstnärscentret Bleckogården i Rättvik och på återresan mot Falun göra en liten avstickare för att bli bjudna på kaffe i naturskön miljö.

VÄLKOMNA !

- Inkvartering:** Hotell Bergmästaren, Falun
Pris inklusive frukost i
enkelrum 495 kr/dygn
dubbelrum 650 kr/dygn

NPH-konferens Nr 19 22 - 23 maj 1998

ANMÄLNINGSBLANKETT

Anmälan senast den 31 mars 1998 till.

Karl-Erik Hedberg, Stora Grycksbo AB, 790 20 GRYCKSBO
Tel +46 (0)23 68321 Fax +46 (0)23 68350

Namn:

Adress:

Postadress:

Telefon:

Enkelrum på Hotell Bergmästaren

Dubbelrum "-

Ankomstdag:

Avresedag:

Färd sätt:

Deltager i festmåltid:

Ja

Nej

Deltar i utflykt till Rättvik den 24 maj

Ja

Nej

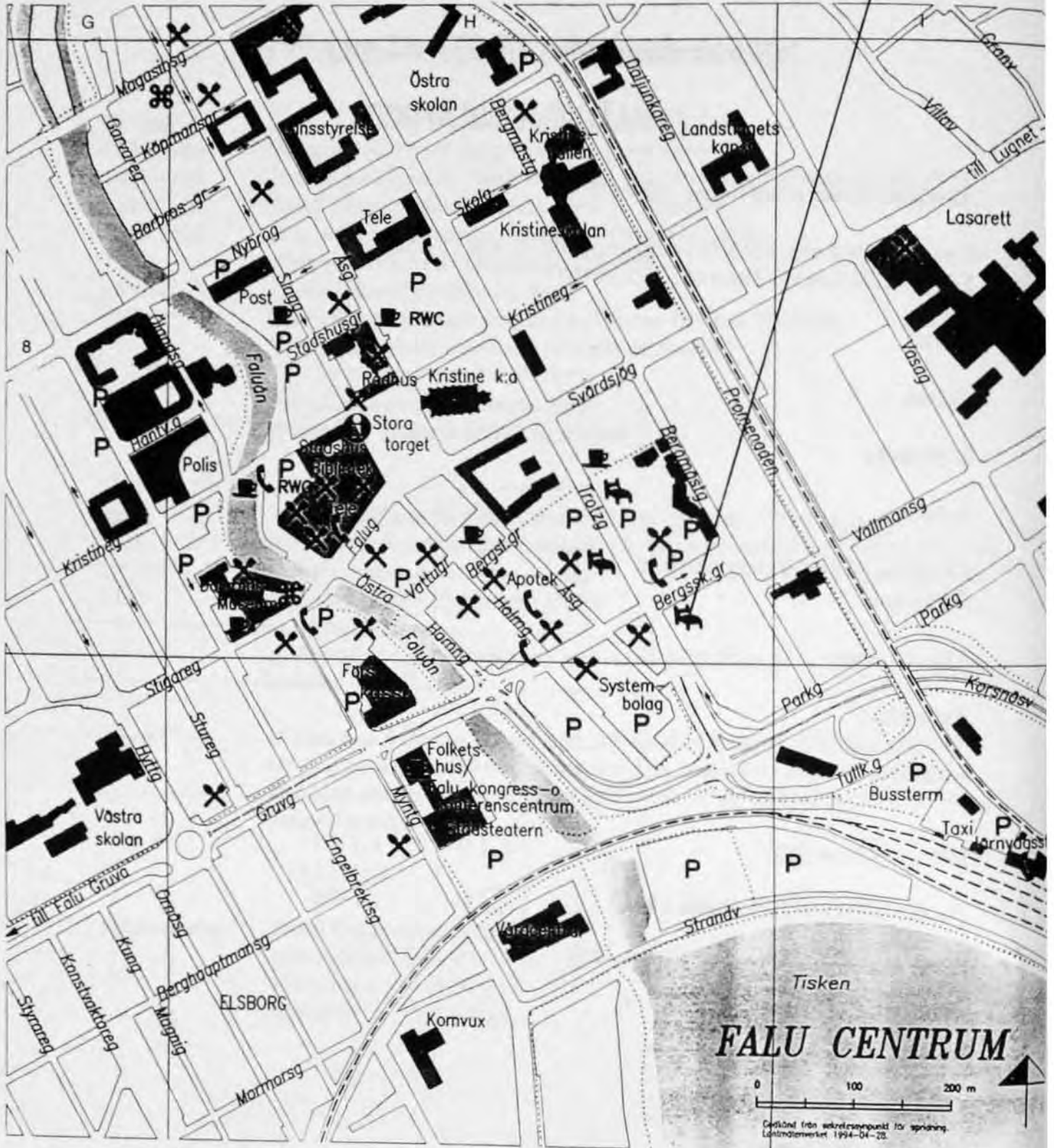
OBS! Anmälan senast den 31 mars 1998

Falujungfrun

Turistkarta

Hotell Bergmästar

Johan Muncktell grundar Grycksbo 1740

Grycksbo pappersbruk är ett av de få svenska pappersbruk från 1700- och 1800-tal som inte bara överlevt under skiftande konjunkturer utan också kunnat utvecklas. Orsakerna härtill har varit flera, inte minst skicklig arbetskraft och initiativrika industriidkare.

Bruket grundades av Johan Muncktell (1678 - 1744), direktör för Kopparbergs vedkontor och bl.a. uppboordsman, kontributionsrättsmästare, för Karl XII:s krigsskatter. Den verksamheten upphörde med konungens död 1718. När det stora egendomskomplexet innefattande bl.a. Grycksbo, som ätten Cruus samlat alltsedan 1500-talet, avvecklades 1719 övergick bruket från karaktären av adligt fräse till vanlig bergsfräseegendom befriad från fastighetsskatt. Köpare var Johan Muncktell. Vid denna tid förekom ingen industriell verksamhet vid Grycksbo. Kopparhyttan hade sedan den omkring 1675 brunnit ned, ej återuppbyggts, möjligen var den senare förlagd till Bergsgårdsfallen. Grycksbofallen kom därför att ligga outnyttjade, kanske med undantag för någon husbehovskvarn, trots att de var av sådan storlek att de med dåtidens enkla teknik mycket väl skulle kunnat användas för industriell verksamhet.

Under 1700-talet strävade statsmakten i merkantilismens anda, att så mycket som möjligt ersätta importerade varor med inhemska, och om möjligt få exporten att överstiga importen. Bland dess importvaror fanns en dryg post i form av skriv- och tryckpapper. Då det importerade papperet var dyrt kom bl.a. religiösa tryckalster som biblar, psalmböcker, postillor och katekeser att bli så dyra att K.M:t såg sig föranlåten att genom speciella privilegier uppmuntra och understödja en inhemsk tillverkning av papper.

Normalt var dåtidens hantverkare och producenter tvångsmässigt lokaliserade till städerna, men sådan industri som t.ex. papperstillverkning som hade som förutsättning riklig tillgång till olika naturresurser (vattenkraft) och rent vatten, måste, liksom t.ex. järnbruk lokaliseras till platser där villkoren för driften kunde uppfyllas.

Johan Muncktell såg en möjlighet att man genom att anlägga ett pappersbruk i Grycksbo skulle kunna få nytta av sina utbyggbara vattenfall. Hans ansökan om tillstånd att få anlägga ett pappersbruk beviljades av K.M:t den 23 april 1740, och redan året därpå var en anläggning i drift med 6 à 7 handpappersmakare. Råvaran för papperstillverkning var på den tiden uteslutande textilavfall, lump, en bristvara, som samlades in inom av K.M:t givna områden. Som en röd tråd genom Grycksbos historia går frågan om råvaruförsörjningen och energin, d.v.s. vatten till vattenhjul och tillverkning, problem som först på senare år fått en tillfredsställande lösning.

Det finns mycket knapphändiga uppgifter om brukets äldre historia, men det synes som om Muncktell hade 65 stammar för att sönderdela lumpen och en kyp. Tillverkningen uppgick till knappt 1000 ris om året.

Grundaren Johan Muncktell avled 66 år gammal 1744, men sönerna Fredrik (1710 - 1763) och Johan Martin (1713 - 1790) fortsatte faderns verk, varvid den senare i hög grad kom att praktiskt leda den vidare utvecklingen, medan brodern understödde arbetet politiskt genom sin verksamhet i Stockholm.

Patroner och produkter

STORA förvärvade Grycksbo Pappersbruk 1966. Företaget hade fram till 1939 hetat J.H. Munktells Pappersfabriks AB och till största delen varit i familjerna Munktells och Nissers ägo alltsedan Johan MunkteLL 1740 fick Kunglig Maj:ts tillstånd att i Grycksbo anlägga ett pappersbruk. MunkteLL såg bruket som en möjlighet att använda sina utbyggbara vattenfall. Råvaran för pappersframställningen var vid den tiden textilavfall, lump, en vara det rådde stark brist på i Sverige. Frågan om råvaruförsörjning och energitillgång kommer att följa Grycksbobruket genom dess snart 250-åriga historia. Det är först på senare tid som problemet har fått en långsiktigt mer tillfredsställande lösning.

Grycksbo pappersbruk bestod vid starten av ett halvdussin handpappersmakare och det intressanta är att detta säregna hantverk har levt vidare från generation till generation. Än idag går det att se levande handpapperstillverkning i Grycksbo.

När grundaren Johan Munktells sonson Johan Jacob tog över rodret i Grycksbo fördes bruket samtidigt in i en ny, tekniskt spännande och industriellt framgångsrik epok. Genom att gifta in sig i den stockholmska läkarfamiljen Gahn förde Johan Jacob samtidigt Grycksbo till givande kontakter med den akademiska världen. Hustrun Evas farbror, Johan Gottlieb Gahn, var en av landets mest framstående kemister samt dessutom ägare av en fjärdepart i Falu gruva. Vidare var han nära vän med den berömde Jöns Jacob Berzelius, vars behov av filterpapper kom att tillfredsställas av Grycksbo. Berzelius behövde filterpapper bl.a. för sina arbeten med de kemiska grundämnenas atomvikter. Som tack till Grycksbo gjorde Berzelius reklam för bru-

kets produkter i sina internationellt spridda läroböcker.

Grycksbos filterpapper har genom åren utvecklats till en kvalitetsprodukt med ett världsrykte, som är levande än i dag. Filterprodukter är en underavdelning i Grycksbo, som efter många problemfyllda år nu har en god position på marknaden och en uthållig lönsamhet.

Den första pappersmaskinen, tillverkad i England, kom till Grycksbo 1836. Den hade en arbetsbredd på 126 cm och en total längd av ca 12 meter. Drivkraften kom från ett vattenhjul. 1800-talet innebar annars något av en kris för hela den svenska papperstillverkningen. Antalet bruk minskade från ca 110 till ett 20-tal. De flesta som överlevde hade skaffat sig maskiner. Svårigheterna bottnade i dålig transportekonomi och brist på råvara. Grycksbo var inget undantag. När Gävle-Dala järnväg öppnades 1859 lättade bekymren, men problemen hur man skulle frakta produkterna de knappa två milen in till Falun bestod ända till banförbindelsen med Sägmyra öppnades som en del av sträckningen Falun-Mora.

En vägförbindelse med Falun, väster om sjön Grycken, hade skapats 1820. Den ansågs vara en privat väg för brukets transporter och kallas än idag "Gamla Fruns väg" eftersom änkan efter Johan Henrik MunkteLL, som övertagit ansvaret för Grycksbo 1834, långt efter sin makes död vakade över att vägen användes endast för transporter till och från bruket. "Gamla Frun", Augusta MunkteLL, satte upp en spärr nära den numera rivna Alviks herrgård. Där skulle hon, enligt sägnen, ha suttit i den urgröpta sten som ännu finns kvar och själv inkasserat tullavgifter av dem som begagnade vägen till annat än tjänsteärenden för Grycksbo.

"Gamla Frun" kom att styra Grycksbo i många år innan ledningen gick över i sonen Henriks händer. Han blev den förste disponenten i det syskonbolag, som bildades 1887 under namnet J. H. Munktells Pappersfabriks Aktiebolag, och som upplöstes först 80 år senare, då Grycksbo uppgått i Stora Kopparbergs Bergslags AB.

50 år i "Bruket"

27 juli 1947, nyligen fjorton år fyllda, följde **Reinhold Widell** med far ned i fabriken. Far var elektriker på El-verkstaden, och detta var den tidens sätt att få fason på ynglingarna - ta med dem till jobbet! På den vägen har det nu varit i mer än 50 år!

Det var här man fick sin yrkesutbildning. Sju år skulle lärlingen få med de äldre och klokare. Tiden var så viktig, att man till och med drog av för de tio månader han gjorde lumpen. Man hölls i "Herrans tukt och förmaning" - men oftast i ett gott kamratskap. Så berättar Reinhold till exempel om en nyårshelg...

- "Vi unga grabbar fick inte jobba övertid, men en nyårsafton kom basen och frågade om jag och kompisen ville jobba. Det var strömavbrott i samhället, och bråttom att få fram strömmen. De äldre gubbarna gick hem och firade nyår, vi satt i en stolpe och bytte porslin. Efter helgen fick basen beröm för ett gott jobb, och man skulle dela ut en gratifikation; 70 kronor för de äldre, 35 för de yngre. Jag blev jätteglad för att få pengar, men när basen kom sa han - 'tro inte att du kan få nå't - får verkarn veta att du jobbat över, så vet jag inte vad som händer' ... Jag blev hemskt besviken, gick ut på vinden, och där kom tårarna. Men kamratskapet var gott, Sigge kom och sa - 'var inte ledsen, grabbarna har skramlat, så du ska få dina 35 kronor!'"

På den tiden hade bruket hand om strömförsörjningen för hela samhället. Ett strömavbrott i ett hem kunde vara nästan lika akut som ett stopp på en pappersmaskin. Man hade dessutom ansvar för kraftledningsnätet ända från kraftstationen i Svärdsjö. Det innebar till exempel att man på vintern ofta fick skida långa sträckor under kraftledningsgatorna för att spåra upp ledningsbrott.

- "Arbets säkerheten var det inte alltid så mycket bevänt med", berättar Reinhold. "Ofta fick vi unga grabbar klänga uppe i lednings- eller belysningsstolpar och söka fel. En gång, när vi skulle gräva en stor grop, fick vi en idé - dynamit borde underlätta! Iväg till Emil - 'kan vi få dynamit, vi skall ta upp en farligt stor grop?' Jojo-men, det gick fint. Det skall ordentligt, och vi beslöt att använda dynamit även för vidare grävning, nu kabeldiken. Men, när det skall så torv och tuvor for upp i trekilovoltsledningarna och dessa nästan slog ihop, då fick det vara bra."

Som grabb lär Reinhold ha skaffat sig hastighetsrekordet över Tansen: - "En senvinter kom jag på att jag skulle sätta vikingasegel på boben. Jag började i bortre änden av sjön, men hade aldrig trott att jag skulle få en så hiskelig fart... När jag närmade mig badet, så var det landsläpp och vatten längs iskanten. Jag for först som en tetting mellan isflaken och hamnade sedan i vattnet med bob och segel och allt."

50 år i "Bruket". 33 år i brandkåren. Med bland jultomtarna i byn sedan 1941. - "Jag har hållit på länge med det jag satt igång med." Den första motorcykeln, som Reinhold hade, den lyckades han dock inte få tillbaka - trots att han spårade den till Avesta härom året. Men han har en annan. I lördags blev det 61 mil totalt, till Stockholm och Mälaren runt...

50 år i ett och samma företag - det kommer inte många till att få uppleva. Någon lär ännu ha chansen. Reinhold uppvaktades med blomma och tavla - en av sommarens alla heta och soliga dagar. När vi lämnade av hemma hos honom, låg där 50-60 m³ barrved nykluvan på tomten...

Gunnar Elgesjö

UNIONSBREVET I KALMAR 1397

Av Gunnar Christie Wasberg.

I middelalderen ble et dokument som vi vet, ikke vanligvis underskrevet med navn. Det var selve skriveferdigheten som manglet. Derimot hengte man sitt segl på dokumentet som tegn på ansvar overfor innholdet. Et pergament-dokument kunne bære mange vokssegl. Dette var papir ikke istand til, selv om det etter-hvert ble utviklet særlige papirsegl. Det mest berømte nordiske middelalderlige papirdokument, dronning Margretes unionsbrev fra Kalmar, sommeren 1397, har vakt tvil hos historikerne, nettopp på grunn av papiret. I dag har vi bare rester igjen av dokumentet og dets segl. Som den danske forsker Thelma Jexlev har påvist, blant annet for nordiske papirforskere i København, var det juridisk sett ikke noe iverien med et papirdokument i og for seg. Det avgjørende bestod i hvorvidt seglene kunne beholdes.

Det nevnte unionsbrevet fra Kalmar 1397 har som vannmerke et oksehode med en stav mellom hornene. Dette er et av de eldste i Danmark, selv om et par andre kan være noen få år eldre. Blant andre papirmerker i danske brev merker vi oss et anker, en bue, bokstaven P, en hanske eller hånd, en bjelle, et stort dyr eller et lite lam. Slike papirvannmerker finner vi igjen i hele Europa.

Vårt poeng består i at vi da befant oss i en brytningsperiode mellom pergament og papir i dokumenter. Så er det da ingen tilfeldighet at Kalmaravtalen i 1425 ble bekreftet ved et pergamentdokument som flere av de ledende personer satte sitt segl på. Denne diskusjonen: Papir - Dokument - Segl åpner i neste omgang de store perspektiver i nordisk historieforskning.

Ludvig Holberg karakteriserte Kalmar-unionen som et "Nordisk Monarki". Rikene bestod jo stadig som selvstendige enheter. Oppfatningene historikerne imellom har vært kontroversielle og følelsesladede. For Danmarks vedkommende er perioden oppfattet som en storhetstid, for Norges vedkommende nærmest det motsatte, mens svenske historikere inntok en ambivalent holdning.

Den 17. juni 1397 ble Erik av Pommern kronet til konge over Danmark, Norge og Sverige. Hovedpersonen var imidlertid hans pleiemor, dronning Margrete. Under hennes regime var Norden en stormakt, med besittelser fra Finland til Grønland. Uansett møter vi Margrete som den mest fascinerende kvinneskikkelse vår nordiske historie kjenner. Utfordringene kom særlig fra Hanseatene.

Kalmarunionen var gjenstand for et nordisk seminar på Forsvarsmuseet i Oslo 2. og 3. desember 1997. Her viste det seg at emnet på langt nær er uttømt. Hva ble man egentlig enige om i Kalmar? Var unionsbrevet rettslig bindende? Margrete skapte ideen om nordisk enhet som tross alle problemer er aktuell mer enn noensinne. Og vi har å gjøre med et dokument der selve materialet, seglene og innholdet danner en uløselig enhet vi aldri blir ferdige med, aller minst i papirhistorien.

NY BOK:

PAPPER OCH MASSA I MEDELPAD OCH JÄMTLAND (1997)

Av Christian Valeur

Boken er på 312 sidor og koster 200 kr. exkl. moms och porto.

Boken kan kjøpes hos Skogsindustrierna AB, Box 5518, 114 85 Stockholm, Sverige.

Børje Steenberg, KTH, har i Svensk Papperstidning nr. 10 1997 skrevet følgende recension af bogen:

Författare: Christian Valeur. 312 sidor, Köping 1997, ISBN 91-971252-3-7.

De 21 rubrikerna i Christian Valeurs bok är orter från Medelpads kust till fjällnära orter i Jämtland där - då eller nu - har funnits massa och pappersbruk. Det kan vara det lilla handpappersbruket som var ett komplement till spannmålskvarken och affären, där två vägar möttes vid ett vattenfall. Det kan vara ett sliperi startat av en norrman. Och det är en lång lista på sulfitfabriker som brunnit och gått i konkurs. På sex år från 1906 byggdes inte mindre än 18 sulfitfabriker i Norrland, varav sex i Sundsvallstrakten.

Det finns en risk att en sådan här bok - hur intressant det rikhaltiga bildmaterialet än är - kan bli en tråkig lista på styrelsebeslut, maskinköp, brukspatroner och fackföreningspampar. Och alla konkurser.

Valeur lyckas hålla spänningen uppe hela tiden. Han väver, på de rätta ställena, in beskrivningar av tekniska nyheter, t ex införandet av rostfria material, den socioekonomiska utvecklingen - fackföreningslivet frånorstrejken till Saltsjöbadsavtalet. Rader av intima porträtt av brukspatroner, fackföreningspampar och många tuffa tekniska ledare livar upp texten. Man nittar här gamle avlöningslistor ända från VD til stenskötaren. Valeur hjälper oss med tolkningen genom att publicera en lista på inflationen.

De utförliga referenslistorna, sak- och personregister, gör boken till en fyndgruva för framtida historiker, for att inte nämna festtalare.

Så här skall teknisk historia skrivas. Man måste gratulera författeren och icke minst de som gjort tryckningen ekonomiskt möjlig. Den väger som en kaffebordsbok, men läser sig som en deckare.

Denna bok bör köpas, i nödfall stjälas.

Rapport från NPH styrelse

Föreningens styrelse sammanträdde den 12 januari 1998 i Stockholm

och träffades på Skogindustriernas kontor i Industrihuset. Ordföranden kunde räkna in alla styrelsens sex ordinarie ledamöter, redaktören Keld Dalsgaard Larsen och arrangörerna av NPH-19 i Grycksbo-Falun, Claes Ekeröth och Karl-Erik Hedberg.

Genom förmedling av ordföranden disponerade styrelsen en välutrustad sammanträdeslokal, som bl a underlättade föredragningar av ärenden.

Arkivering

Som tidigare rapporterats har föreningens äldre handlingar varit spridda på flera händer. Till styrelsens glädje har NPH nu beretts möjlighet att arkivera dessa handlingar i Skogindustriernas arkiv. Äldre årgångar av vår tidskrift har redan placerats där.

Styrelsen har ambitionen att samla och systematisera alla originalhandlingar från starten 1968.

Ulrika Håden har påbörjat inventeringen och funnit många brister men var optimistisk och tror sig kunna hitta många handlingar. Bl a finns gamla protokoll och verksamhetsberättelser inlämnade till Riksarkivet enligt en föreliggande förteckning.

Ordförande uppskattade ledamöternas ambition men framhöll att en ideell förening kan acceptera vissa brister i arkivmaterialet om inte en komplett uppsättning original skulle kunna spåras.

Bokslut

Ett preliminärt bokslut visar på underskott för verksamhetsåret 1997. Detta föranledde styrelse initiera ytterligare åtgärder för att dels öka antalet medlemmar och dels söka nya möjligheter till bidrag på nordisk bas.

Ett utkast till Verksamhetsberättelse 1997 godkändes och kommer att föreläggas föreningsstämman.

Tidningen NPHT

Keld Dalsgaard Larsen, som redigerat och gett ut nr 3-4/97, meddelade att han som aviserat avser att ge ut ett nr per kvartal.

Men för att tidskriften inte skall få tyngdpunkt i Danmark måste han få material från övriga Norden.

Keld var full av idéer och efterlyste textnotiser om aktuella händelser i dagens skogsindustri,

- "portätt" av pappersbruksarbetare, som berättar om gamla tider.

- foto på gamla pappersmaskiner samt deras historia.

- Vad är Gösta Liljedahls Fond?

- Vad gör Skogindustriernas historiska utskott?

- Vem är Lars G Sundblad och alla andra i styrelsen?

Detta och mycket mer skulle kunna bli intressant läsning för medlemmarna och styrelsen skulle medverka till att vaska fram underlag för artiklar.

Föreningsmötet NPH-19

kommer att hållas i Grycksbo-Falun den 22-23 maj. Karl-Erik Hedberg och Claes Ekeröth, har lagt ner mycket arbete för att få en intressant och givande föreningsstämma. Enligt planerna blir det besök i handpappersbruket på Grycksbo.

Det blir föredrag om brukets grundare och rundvandring i det nya pappersbruket.

I samband med föreningsstämman håller Gunnar Ch Wasberg föredrag över ämnet 'Från järnbruk till pappersmassa i nordisk perspektiv'.

Under lördagen blir det bussresa genom kulturhistoriskt spännande delar av Dalarna, med besök i gruvan och vid Carl Larssons Sundborn.

Arrangörerna har lyckats få sponsorer att bidra i så god omfattning att kostnaderna utöver resa och logi begränsas till 200 kr för festmiddagen.

Utförlig presentation och formell kallelse finns på annan plats i tidningen. @

Fotografi fra Föreningens styrelses sammanträde den
12 januar 1998

Fra venstre: Egar Ytteborg, Keld Dalsgaard Larsen, Anna-Grete Rischel,
Lars G. Sundblad, Birgitta af Forselles, Per Nordenson og Ulrika Håden.
Fotograf: Karl-Erik Hedberg.

Ankkapurha (Ankdammens) industrimuseum är beläget i sydöstra Finland i Anjalankoski stad som grundades år 1975 genom samslagning av landskommunerna Anjala och Sippola.

Ingerois Trädsliperi, grundat år 1872, var Kymmenedalens första träsliperibolag. Fabrikens två pappersmaskiner, arbetsbredd 1,4 m och 2,0 m, framställde slipmassa, handpapp och papper.

Fabriken totalförstördes vid en brand år 1881, men uppbyggdes omedelbart och utvidgades under årens lopp i många skeden.

Ingerois Trädsliperi beställde år 1896 Finlands första kartongmaskin med kontinuerlig drift hos Füllner Maschinenfabrik i Schlesien, Tyskland.

Kartongmaskinen (KM 1) placerades i fabriksbyggnaden på Lohisaari i Anjala förs belägen mitt i Kymmene älv. KM 1 startade i oktober år 1897.

Maskinens arbetsbredd var 1,5 m, topphastighet 30 m/min och årsproduktion ca 6000 ton.

KM 1 framställde kartong ända till 18.11.1978, alltså i 81 år.

En modern kartongmaskin (KM 4) vars nuvarande årsproduktion är 180.000 ton startade i medlet av 1960-talet. Redan då diskuterades nedläggandet av fabrikens tre gamla kartongmaskiner. Tanken att bevara KM 1 i sitt ursprungliga skick framkastades likaså, men beslutet fattades först år 1979 då kartongmaskin 2 från år 1899 stoppades och demonterades.

Füllner Maschinenfabrik levererade också KM 2, medan kartongmaskin 3 köptes av Svenska Pappe Ab, vars träsliperi totalförstördes vid en storbrand år 1923. KM 3, byggd år 1916, startade år 1926 i Ingerois och producerade kartong ända till år 1990.

Beslutet att restaurera Finlands första kartongmaskin med kontinuerlig drift från år 1897 gjordes först år 1996, m.a.o. över 18 år efter produktionsnedläggningen.

Målsättningen för projektet var att maskinen skulle vara i samma skick som under det sista produktionsåret 1978.

Iståndsättningen och restaureringen av KM 1 krävde tusentals arbetstimmar och över 250 personer deltog i renoveringen som till en stor del utfördes som frivilligt tälkoarbete. Maskinen isärtogs delvis, rengjordes, renoverades och monterades på nytt.

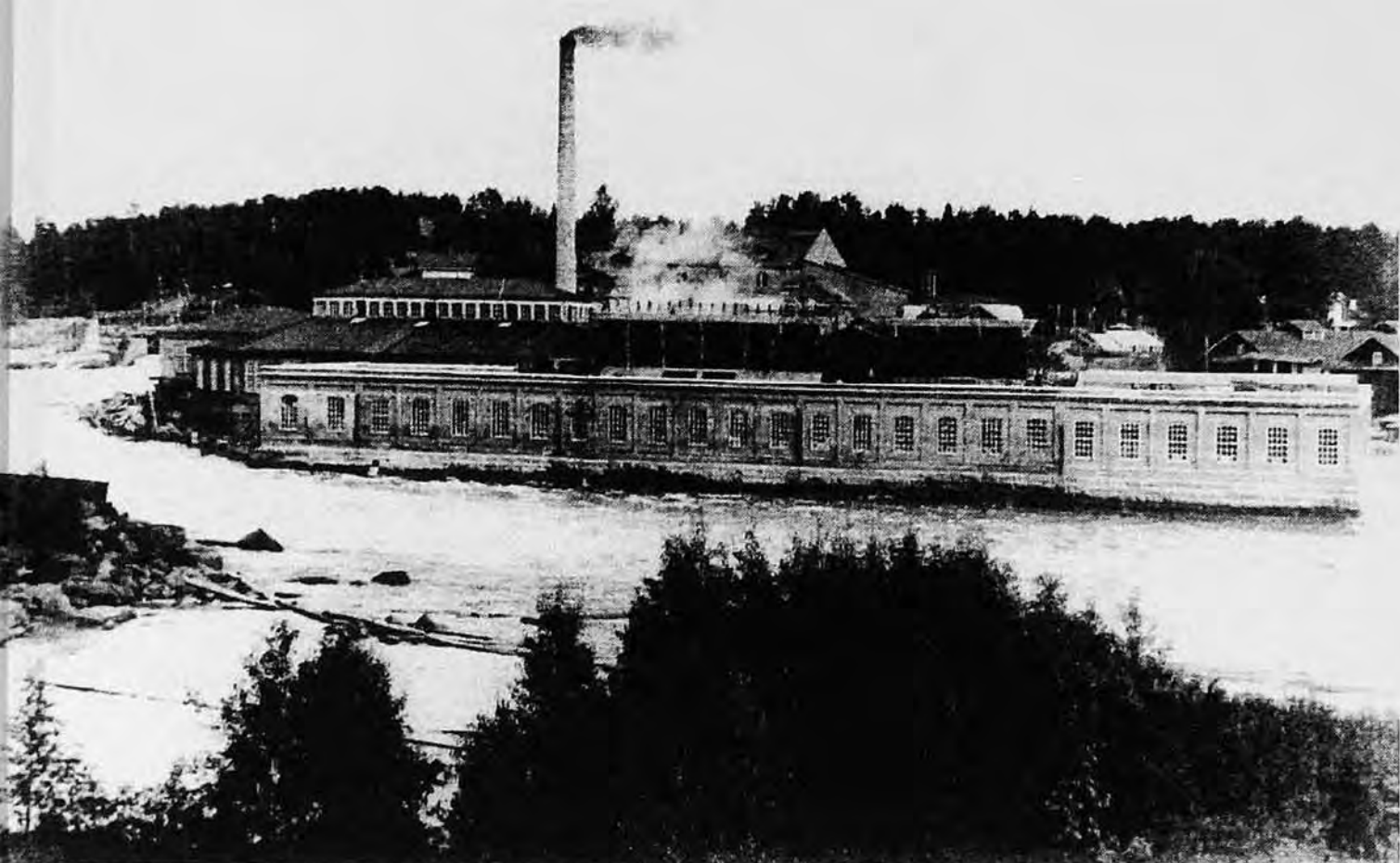

Bild 1

Ingerois Trädsliperi år 1910. I förgrunden strömmar Anjala fors eller Ankkapurha. Industrimuseet har fått sitt namn av forsen (Ankkapurha).

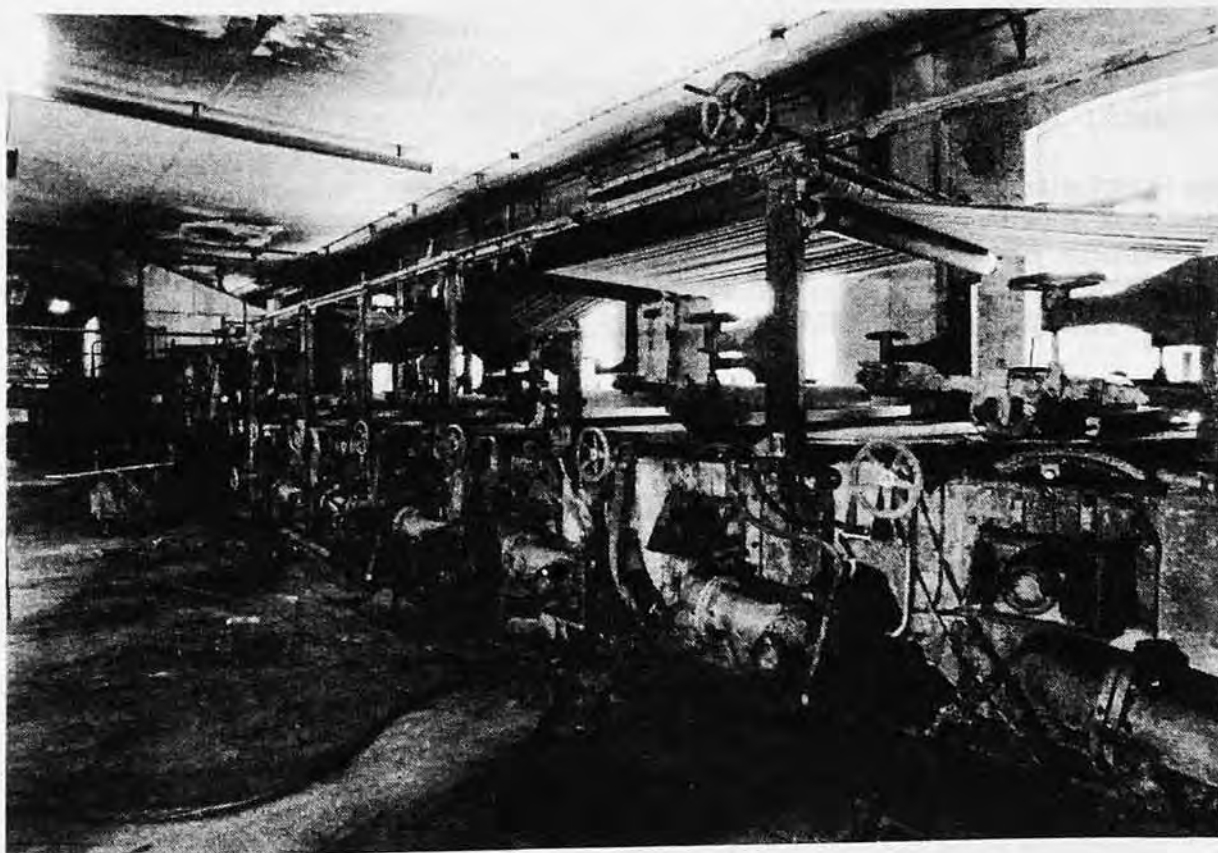

Bild 2

Finlands första kartongmaskin med kontinuerlig drift startade år 1897. Bilden är tagen i februari 1997 då maskinens restaurering påbörjades.

Projektet ledde till att Ankkapurha industrimuseum i en äkta bruksmiljö nu kan taga emot gäster som får beundra Finlands första kartongmaskin med kontinuerlig drift, restaurerad som en autentisk helhet, bestående av bl.a.

- två massakar
- fördelningslådor av trä
- formationsenhet, bestående av sex uppslagningscylin-
drar
- pressparti, bestående av primärpress, sugvals, baby-
press, tre konventionella pressar
- torkparti, 20 cylindrar
- två kalandrar
- skärningsbett
- rullningsapparat
- arkskärare

Av en fullständig produktionsprocess fattas barkeri (renseri), sliperi, kemikalieavdelning och behövt rørsystem.

Den restaurerade ca. 60 m långa kartongmaskinen utgör industrimuseets kärna. I maskinhallen finns dessutom en utställning bestående av fotografier, olika redskap, apparater mm., som presenterar industrins utveckling och de anställdas livs- och arbetsförhållanden under den sekellånga industrieran.

En stiftelse har år 1998 grundats för att sköta Ankkapurha industrimuseum samt redan tidigare på fabriksområdet befintliga arbetarbostads- och kontorsmuseer.

Närmare upplysningar:

Sekreterare Raija Rosendahl tel. 358 0204626102.

Indhold:

* Fotografier fra "Handpappersbruget Grycksbo"	1
* Grycksbo kalder	2
* Grycksbo 1905	3
* Program för NPH 19 22.-23. maj 1998	4
* Anmälningssblankett	5
* Turistkarta Falu Kommun	6
* Johan Muncktell grundar Grycksbo 1740	7
* Patroner och produkter	8
* Gunnar Elgesjö: 50 år i "Bruket"	9
* Gunnar Christie Wasberg: Unionsbrevet i Kalmar 1397	10
* Ny bok: "Papper och Massa i Medelpad och Jämtland"	11
* Rapport från NPH styrelse	12
* fotografi fra styrelsesmødet den 12. januar 1998	13
* Ett nytt industrimuseum i Mellersta Kymmenedalen	14

PÅ GENSYN

I FALUN - GRYCKSBO, DALARNA, SVERIGE!!

Dead-line til nr.2/1998 er 15. april 1998.

Husk: gerne tekst på diskette og medsend illustrationer helst sort/hvide fotografier.

MONOGRAPH SERIES
VOL 2

Nils J. Lindberg

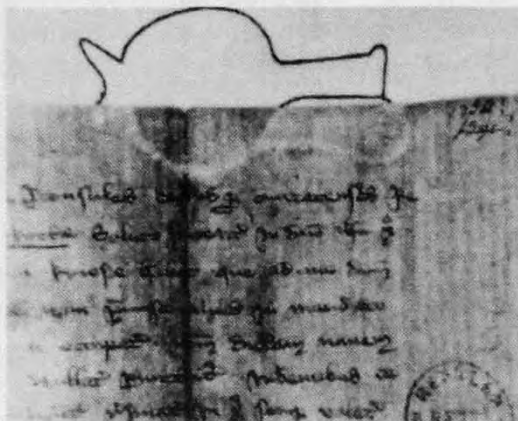
Paper comes to the North

Sources and Trade Routes of Paper in the Baltic Sea Region 1350-1700

Approx. 100 pages (text) + 200 pages (watermark drawings; explanatory notes);
to be issued in autumn, 1998

Subscription price: CHF 78.-/DEM 94.- (paperback)
CHF 108.-/DEM 130.- (hardcover)

Selling price (after July 1st, 1998):
CHF 98.-/DEM 118.- (paperback)
CHF 123.-/DEM 163.- (hardcover)

*Watermark of the oldest
preserved document on
paper in Finland (1350)*

IPH presents a truly European watermark study involving practically all corners of Europe from Italy in the south to Finland, Norway and Sweden in the north, of interest not only to filigranologists but also to scholars dealing with economic history, book history, history of fine arts, palaeography or record offices. New insights into the trade routes leading to northern Europe are gained.

Research Objectives

In this particular investigation, filigranology has been used to establish the origin of the paper used in Finland in the old days, in an attempt to shed new light on trade routes and trade partners during the period reaching from 1350, the date of the oldest preserved Finnish paper document, up to the turn of the 17th/18th century. The investigations sometimes reveal rapid, unexpected changes, which can be attributed to the political conditions prevailing between Sweden/Finland and the paper supplying countries on the European continent. Sometimes, again, the changes are harder to explain.

The Report

In connection with the country (or region) reports, a record is given of the appearance of paper from the sources in Finnish archives and libraries during the period 1350-1700. In order to facilitate a more detailed study of the paper sources and trade routes based on the material in this book, the author has, whenever possible, referred to earlier investigations in connection with the explanatory notes to the watermarks. Reference has been made to Briquet, von Hössle, Piccard, Weiss (Leipzig), Rottensten/Waaben, Tschudin, Likhachev, Laucevicius, and many others when a similar watermark has been registered with location of discovery, years when used, etc. Of special interest for studies of the paper trade, particularly in the Baltic Sea region, are the references to Likhachev and Laucevicius, who have made similar registrations of watermarks in Russia and in Lithuania respectively, also during the period covered by this investigation. No such systematic study of watermarks, the origin of paper and its trade routes has been carried out in Sweden, Denmark or Norway.

Summary, cont.

In 1601/02 Polish paper can still be found in Finnish documents in considerable quantities, and also many years later paper from this region found roundabout ways to Finland, although on a reduced scale. At the beginning of the 17th century limited quantities of French paper were coming to Finland, and the relative importance of Holstein and the Lübeck region increased during the first decades of that century. The thirty years' war had, no doubt, a decisive influence on the sources of supply.

The first foolscap watermark of French/Dutch origin in Finland is dated 1640, and it soon becomes a regular acquaintance. During the second half of the 17th century it is the most common of all marks in the archives. Most of the foolscap marks originate from SW France with Dutch enterprise and capital in the background. The foolscap mark is said to have been used in paper intended for export to Holland and from there to other European destinations like the Nordic countries, and is therefore rarely found in France. The first watermark in Finland with the arms of Amsterdam is dated 1663. The origin of this paper is initially in the same regions as the foolscap marks. During the last quarter of the 17th century the manufacture was gradually transferred to Holland. The first Dutch Pro Patria mark in Finland on Dutch paper is dated 1697, which is earlier than in most other countries. Foolscap and Amsterdam watermarks were much copied, mainly in northern Europe, and there are many examples of these copies in the Finnish archives. Paper continues to come in during the entire 17th century from all parts of Germany, but during the latter half clearly second to French/Dutch paper. Among the newcomers as suppliers during the second half of the 17th century we find Lithuania and some new Swedish mills, which found an outlet for their production in Finland.

Nils J Lindberg is a graduate from the Technical University of Helsinki (MA degree in 1947, Lic Tech (Dr) degree in 1952). After four years of research in Finland, Sweden and the United States, he joined the Finnish Paper Mills' Association (FINNPAP) in 1958 as Technical Director. Paper history has always attracted his mind and in 1960 he initiated the Finnish Paper Museum at the Finnish Pulp and Paper Research Institute. Since his retirement from the paper industry he has engaged himself more actively in paper history research.

✂

Sender:

Name:.....

First Name:

Institution:

Street/No.:

ZIP/City:

Country:

Mr. L. Ritterpusch
Secretary IPH
Wehrdaer Strasse 135
D-35041 **Marburg/L.**
Germany